

Ukrcaj na brodu »Knez«

Josip Splivalo, S. Francisco - Cal.

Korčulansko društvo je dobro napredovalo, dok nije došlo do osnivanja društva »Dalmatia« sa sjedištem u Zadru. Društvo »Dalmatia« je nastalo spajanjem nekoliko manjih društava i ovo je dobilo koncesiju prevoza pošte, a Korčulansko društvo, koje nije ušlo u novo društvo, izgubilo je poštu. Malo poslije ovog novčanog gubitka, parobrod »Drugi« je obustavio prugu i bio privezan uz rivu. Poslije dugog vremena premješten je u uvalu Luka, jugoistočno od grada Korčule. Ta je uvala za male brodove bila vrlo sigurno sidrište. Tada su tu Luku zvali Porto pedocchio, ne znam da li radi daganja (»pedoča«) ili ušiju (pedocchio-uš), jer je među mornarima kružila legenda, da su se na malom otočiću u toj luci u stara vremena mornari-roboti, galeoti, prali i trijebili uši s tujela. Tu je »Drugi« bio usidren za dugo vremena, a moj stric Janko na njemu za cijelo vrijeme dok nije bio prodan. I tako je »Drugi« spavao, skupljao školjke na travom obraslom dnu i provodio svoje stare dane u miru i spokojstvu. Ali se ipak jednog dana i njemu još jednom nasmijala sreća. Kako je tvornica »Sufid« na Dugome Ratu trebala za proizvodnju karbida mnogo kamenja, to su Omišani Marušić i drugovi ugovorili s ovom tvornicom da prenese kamen s Brača do Dugog Rata na maonama. Za to im je bio potrebit remorker. To je spasilo »Drugi« od zardalosti, jer ga Omišani kupiše u ovu svrhu. Korčulani izvukloše brod, očistiše dno, popravili nekoliko zardale oplate i bojadisaše, da bi bolje izgledao. Poslije nekoliko dana »Drugi« ostavi Korčulu zauvijek. Izgledalo je, da je sudbina tog lijepog broda bila zapečaćena, da svrši svoje stare dane kao skromni remorker maona. Ali se prilike izmijenile. Ustanovilo se, da je »Drugi« bio veći nego što je bilo potrebno za tegljenje maona. Morao je imati šest ili više ljudi i troškovi su bili veliki prama onome što je brod zarađivao. Zato su ga morali prodati i kupiti manji brod koji je bio građen za tegljenje. U to isto vrijeme stari »Knez« nije više mogao da vrši prugu Omiš - Split, a novi se u Trstu gradió. Za neko vrijeme Omišani nijesu imali dnevni saobraćaj sa Splitom pa odlučise, da kupe ovaj parobrod, koji nije bio potreban Marušiću i drugovima i da ga stave na prugu Omiš-Split. Kupiše parobrod i dadoše mu junačko ime »Juraj Šubić«. Ovaj je posao obavljen na vrlo popularan, širok način.

Svaki je građanin mogao biti dioničar parobroda »Juraj Šubić« ako je kupio barem jednu dionicu, koja je imala vrijednost jednog forinata. Tako je u omiškoj općini bilo na stotine osoba koji su bili brodovlasnici i svaki se s tim dičio. Marušić i drugovi za potrebe »Sufida« nabavili neki mali remorker, kojemu su dali ime »Dugi Rat«. I tako su obe strane bile zadovoljne.

Eto to je bila ta velika transakcija po kojoj se Omišani dočepaše lijepog broda, s kojim su se oni dićili, od najmlađega do najstarijega. A imali su i razlog za to, jer je »Juraj Šubić« zaista bio krasan i udoban parobrod. Kao engleska jahta imao je vinč na provi za izezanje sidra i konopa, te pumpu i manigu za pranje palube, što je za mornare bilo vrlo ugodno, jer su tako lako prali palubu, budući da im nije bilo potrebno izvlačiti teške bujole pune mora. Imao je električnu rasvjetu te brzovjav za vezu zapovjedničkog mosta sa strojem. Zatim lijepi zapovjednički most kao i malo elegantno kolo od kormila. Kuhinja je bila moderna i udobna sa pumpom za vodu. Kapetan i strojar su imali udobne kabine u salonu, a bile su i dvije velike kabine za slučaj potrebe. Na krmi je bio prostoran smještaj za mornare. Brod je imao moderni parni stroj s dobrom brzinom. Eto, to su bile uočljive prednosti ovog broda, koji je u ono vrijeme puno značio za skromne omiške prilike.

Naš novi »Knez« nije tako lijepo izgledao iako je bio mlad. Više je sličio na dobro sređeni trabakul. Kako je već bilo rečeno, sve što se sa staroga imenjaka moglo dignuti, prenijelo se na novoga. Kabine za kapetana i strojara nisu se zapravo tako smjele nazivati. Čak na pelješkim jedrenjačama prije 100 godina kabine za oficire bile su bolje i

udobnije. U salonu nije bilo nužnika već je bio jedan nužnik za mornare, časnike i putnike. Nije bilo ni pumpe za vodu za piće i kuhanje. Ispred tambuća od prove bio je tank, koji je na površini imao vrata kroz koja bi se voda uzimala. Sve u svemu, bio je manji konfor nego na starim jedrenjačama. Pa ipak, sa svim tim nedostacima, novi »Knez« je u kratko vrijeme počeo praviti dobre poslove za svoje armature.

V U REDOVNOJ PRUZI OMIŠ — SPLIT

Našim dolaskom u Omiš, osjećao sam se, kao da sam došao u novi svijet. Toliko je na mene promjena trčanskog ambijenta utjecala. Među narodom koji je masovno došao da vidi novi parobrod bilo je takozvane omiške gospode, a i onih na kojima se opažalo skorašnje seljačko porijeklo, no držali su se kao da su bolji od prostih seljaka. A bilo je baš i seljaka iz Poljičke općine, obučenih u živopisnoj narodnoj nošnji sa žarko crvenim kopicama. Neki su upravo sa svojom narodnom nošnjom fine kvalitete i držanjem pokazivali da nijesu prosti seljaci. Bili su visoki s velikim brćima i ponosita hoda. Prijateljski su nas pozdravljali i s nama se razgovarali. Neki od njih su kasnije s »Knezom« putovali pak sam ih u tim prilikama bolje upoznao i bolje cijenio. Vidilo se, da su dobro stojeć; držali su do svoje poljičke tradicije na koju su bili ponosni. Osjećalo se, da ih takozvana civilizacija nije ni najmanje promijenila. Kapetan Miće, Vicelić i moj prijatelj Luka, skoro sa svima su se rukovali i pozdravljali, jer su ih poznavali, budući da su oni bili ukrcani na starom »Knezu«. Nepoznajući nikoga, ja sam se osjećao nekako nevoljko, kao stranac. Sretni kapetan Miće svakoga je gostio vinom ili rakijom, po volji. Braća Ivanišević su za ovu priliku dobro opskrbili kapetana Miću dobrim domaćim pićem. Bili smo privezani odmah ispod visokih omiških brijegova; povise nas se ponosito propeo Mosor sa svojim kulama i puškaricama iz junačkog vremena omiških gusara. Vjetera nije bilo, tišina je posvuda vladala. Nijesam ni sanjao, da će u toj okolici proći nekoliko lijepih mladih godina moga života. Gat, uz koji smo bili privezani, izgledao je kao jedna velika vlakla i nijesam još shvaćao, zašto nam je kapetan Miće naredio, da se čvrsto, s nekoliko konopa, uz gat privežemo. To sam iznenađenje izrazio svojim drugovima, koji su mi objasnili opasnošću bure, koja ovdje sve ispred sebe nosi, a valovi južnog vjetera znadu prevaliti preko gata, uz koji smo bili privezani.

Kad je predvečer, poslije završetka posjeta kapetan Miće izašao da se prošeta, ja sam skočio do salona, da ga očistim, što mi je kapetan Miće strogo naredio da učinim. Kad sam sve u salonu uredio, morao sam urediti kuhinju i oprati suđe. Poslije ovoga rada nijesam osjećao potrebu da uživam u mjesecini, jer sam bio mrtav umoran; bacim se onakav u svoj krevet pod provu i mislim, da se nijesam kroz cijelu noć ni maknuo. Tek me ujutro moji drugovi stadoše drmusati, da me probude da ustanem i pripravim kavu. »Ajde Jozo, koji ti je vrag, šta si krepao« — čuo sam u polusnu.

Na brodu nije bilo zaliha hrane, pa je Luka mene odveo u grad gdje smo kupili što nam je bilo potrebno. Tako sam po prvi put prošetao kroz uske, popločane, male uličice ovog gradića. Prođosmo kroz gradska vrata. Luka se zaustavi kod šjore File, da je pozdravi. Ona je prodavala voće i povrće, ali ipak kod nje nijesmo ništa kupili. Jer, kako mi Luka reče, ona je prodavala sve skuplje nego drugdje. Pošli smo tako do rijeke Cetine, do njezine impozantne probojnice. Koliko li je vode ovdje od pamtivićeka proteklo, dok je ona probila sebi put do mora. Divna slika. U blizini Cetine našli smo što nam je bilo potrebno i povratili se na brod drugim putem, preko Fošala, u kojoj se ulici kočila lijepa zgrada Zadrudnog saveza. Na brod smo se povratili s malim zakašnjenjem, ali nam ovaj put nitko to nije prebacio

kao onaj put u Trstu, koga smo se dobro sjećali. Ovog puta nije bilo rada na brodu, a kapetan Miće, strojar i ložač ustali su kasnije nego nas trojica od kuverte. Luka mi je pomogao na brzinu pripremiti doručak. S nama je doručkovao naš omiški brodski privezač Mate Stanić. Ovo je bio miran i staložen čovjek, imao je čopor sinova i dvije kćerke. Rekoše mi da je u kući bio pravi patrijarh, čija je svaka riječ bila zakon.

Ja sam željno očekivao da već jednom uđemo u prugu Omiš-Split. Znao sam da ćemo ticati razna, meni nepoznata mjesta po Poljičkoj rijeviji. Za vožnju već je bila određena moja dužnost: bacanje, odriješivanje i vezivanje konopa od prove («cime»). Osim ovoga morao sam pri dolasku ili odlasku uvijek imati pri ruci balun da sprječim udar boka u obalu. Noštromo Vicielić je imao čast da upravlja konopom koji se u ono vrijeme nazivao »trappa«. To je bio konop pomoću kojeg bi se brod približio obali. S konopom od krme je rukovao treći, u našem slučaju, Luka. Dakle svak je upravljao konopom prema svojem staležu. Tako je započeo naš linijski posao. Čim bi ostavili Omiš ja bi se postavio na određeno mjesto, da se ne bi putnici miješali dok su se prodavale vozne karte, koje je kapetan Miće vlastoručno prodavao. Nije nam u početku išao posao s Omišem. Tek bi nešto putnika ukrcali na Malom Ratu, na Krilu i Podstrani. Na prvom putovanju nijesmo se zaustavili na Dugom Ratu, ne znam zašto. Ovdje je bila tvornica karbida »Sufid«. Pripadala je talijanskom kapitalu, a ljudi su radili pod teškim uvjetima; bili su to sve seljaci iz okolice. Rad u tvornici bio je nezdrav i težak i mnogo je radnika u njoj gubilo život. Proizvodnja karbida bila je otrovna, i dim, koji je izlazio iz peći, uništio je svu vegetaciju u okolici tvornice. Na Malom Ratu bilo je teško pristati na mulić, struja je bila velika, ali je naš kapetan Miće bio vrlo vješt. Tu su nas na prvoj vožnji dočekali Pavlovići, Nazori, Petrići i drugi koji su lijepo pozdravljali kapetana Miću. Stigosmo potom u Krilo gdje su vladali naši armaturi braća Ivaniševići. Ovdje nas je dočekalo više naroda i mnogo ih je išlo s nama do Splita. Nek se vozi na domaćoj floti, nije šala! Kćerka jednog od braće Ivaniševića donese kanticu bijele kave za kapetana Miću. Taj jutarnji obrok bijele kave kapetanu Mići dolazio je u znak pažnje sve do zadnjeg dana do kad je on bio zapovjednik na »Knezu«. U Podstrani smo se zaustavili uz mali polukameni i polu drveni gat. Trebalo je biti akrobata da može pristati i izaći iz broda preko ovog jada, jer se drveni dio tresao kao u cirkusu. Tu je bilo malo naroda i nije bilo čovjeka koji bi nam primio i privezao konop. Kad bi se otisli, ja bih se opet postavio na određeno mjesto, da stražarim kroz vrijeme prodaje i sakupljanja vozničkih karata. Kad bi Filip ili koji drugi od braće Ivaniševića putovao s nama, a to je bilo vrlo često, oni bi pomogli sakupljati karte. Čim bi stigli u Split i ja svršio svoju dužnost pri konopu od prove, odmah bih skočio na obalu i s praznom vrećom ispod pazuha odskakutao da kupim hranu. Najprvo na trg voća i povrća u ulici Ivana Lučića, po više Narodnog trga. Tu bi kupio kupusa, luka i ostalog zelenila. Odatle bih išao po meso pokraj Hrvojeve kule. Tu je blago visjelo o velikim čavlima zabivenim na zidovima izvan mesarnice. Čitava jata lijepih, sočnih malih i velikih muha okruživala su viseće meso i sijale po njemu svoje sitno sjeme. Tu bi obično kupio jetre za doručak, jer su jetra bilo vrlo jeftina, pa bi frigana s kapulom na ulju bila vrlo tečna. Za obied bih kupio komad vrata od ovce ili kože za juhu. Vrlo rijetko bih kupio govedinu za juhu, jer je bila skuplja. Vrag odnio mizeriju. Za večeru kadikad komadić govedine za žgvacet ili rižot. Za nedjelju bih uvijek kupio bedricu od janjca, ali ne baš mladog već malo postarijeg, jer je i to bilo jeftinije. Kad bi se kapetan Miće osjećao dobre volje i željan da pojed nešto kao u našim selima, naredio bi mi da kupim »verzelanek«, na dimu sušene prasetine, koja se prodavala u jednoj uskoj ulici nedaleko palače Cambri. (Verzelana se kod nas naziva onaj dio trbuha prašćića, koji nije sam špek, već ima i mesnatih niti). To nas je sve veselilo jer bi uvijek tom prasetinom iskuhao dosta krumpira i kupusa, tako bismo svi dobro omastili brk (a još sam bio mlad da imam brk). Kupljenu hranu natrpao bi u vreću i s njome na rame. U dućanu Voltolini na obali,

sada Titovoj obali, kupio bih masti, riže, tjestenine, konzerve od pomidora i sve ostalo, što je bilo potrebno. To bi također ugurao u vreću, koja bi postala dosta teška. I ja s njome na ramenu put »Kneza«. Više puta mi je bilo teško nositi i morao bih stati i počinuti. Bio sam obikao, da vreću naslonim na prozor Lučke kapetanije. Nije bilo teško kad bi »Knez« bio privezan uz današnju Štrosmajerovu obalu, ali kad bi se privezali na Gat sv. Duje, donašnji Gat Proleterskih brigada, onda bi za mene bilo preveć teško. A opet morao sam žuriti na brod da priprelim ručak i stavim meso u lonac da kuha. Ručak bih poslužio kapetanu i strojaru u salonu, a mornari bi se sami poslužili nakon što bih ja odnio ovoj dvojici spomenutih brodskih ličnosti. Čim bi ručak svršio, ja bih morao sve srediti, očistiti i urediti u salonu i još k tome osvjetlati nepotrebni mjeđ. Ako bih slučajno zaboravio kupiti nešto, opet sam morao skočiti. Često puta, kad bih tako morao izaći, na povratku bih našao pakao u loncima u kojima se meso kuhalo. Ja bih se snašao i lonac napunio vodom, nadodao još malo papra, soli i konzerve od pomidora. Momčad bi opazila da je čorba bila slaba i znali su mi reći, da bi mogli piti vodu, jer je voda bila cijenija. Naša čorba nije nikad bila izvanredna, jer je za dobru ukusnu čorbu, potreban dobar komad govedine. A što sam ja mogao da učinim sa komadom vrata od ovce ili kože za onoliko količinu čorbe?

Kad bi se skladišta ugljena napunjala ugljenom ja sam morao ići unutra i razasturati ugljen koji su drugi u otvor na palubi ubacivali, jer sam bio najmlađi na brodu. Tako sam bio za to posebno plaćen, to jest svaki put jednu krunu, ipak mi nije bilo po volji vršiti taj nečisti i nezdravi rad. Ali kome da protestiram? Moja je nesreća bila, da sam bio najmlađi, jer odrasli čovjek ne bi ni mogao da premeće ugljen u tako uskoj prostoriji. Skladišta bi se maldane uvijek napunjala pred obied ili odmah po objedu. Moji drugovi bi uvijek nastojali da bace koji bujol vode u skladište, tako da bude što manje prašine, ali je to bilo proti želje ložača, jer je ugljen bio tako slab, da i suh nije dobro gorio. Kad bih izašao iz skladišta bio bih crn i izmoren, a uši, nos, oči i grlo pune ugljene prašine. Morao sam se odmah oprati, da mogu nastaviti drugi rad. Ali nije bilo vremena da se dobro operem, već bih samo kao mačka ovlažio lice, vrat i ruke, i to na veliku prešu.

Čim bih bio gotov, poslužio bih kapetana i strojara u salonu obiedom i u međuvremenu bi progutao svoj obied s mornarima, sjedajući na grotlu. Poslije objeda, Jovo nanovo, čišćenje posuđa sa stola u salonu, posuđa u kuhinji i same kuhinje. Poslije ovog rada imao sam sasvim malo slobodnog vremena u Splitu. Kapetanu Mići uvijek je bilo nešto potrebno od mene; on je imao dosta prijatelja, koji bi došli da se napiju čašu dobrog pelješkog ili poljičkog vina, ili bicerin dobre rakiije u kojoj je uvijek bilo safrana ili sjemena od aniša ili kumina, što bi mu obitelj iz Kučišta slala. Kako rekoh, vina i rakiije je uvijek bilo, a od prijatelja nije bilo oskudice, a ni za mene posla. Skakanje u salon često bi mi dodijalo i dosta puta bih se pretvarao kao da ne čujem kad bi me kapetan Miće zvao udarcem noža u čašu. A kad bi njemu dodijalo zvati me, onda bi na sav glas zaorio kroz otvoreni špiraj njegov glas »mali«. Mi smo kod kuće imali jednog lijepog mačka kojega smo zvali »mali«. Kad bi me kapetan Miće zvao »mali«, dosta puta sam bio za čas u dvojbi, da li netko zove našega mačka ili mene zove kapetana Miće. Kapetan Maćela, rodom iz Trpnja bio je u ono vrijeme armatur društva »Dalmatia«, i on bi često dolazio na »Kneza« da pohodi starog prijatelja Miću. Tako bi oni uz čašicu rakiije ili šalicu kave i uz mirisnu cigaru »Porto Rico« čavrljali o dobrim starim vremenima kad su mornari bili ljudi (ili ljudi bili mornari). Oni bi pripovijedali jedan drugome svoje teške doživljaje na jedrenjačama. Grehota je i veliki gubitak za našu pomorsku literaturu, da ovakovi ljudi nijesu ostavili svoje doživljaje opisane, kao i doživljaje, koje su čuli pripovijedati od starih pomoraca. Među redovnim gostima koji su dolazili da ovlaže svoje suho grlo bili su financi i lučki piloti; ovi nijesu gledali na vrijeme dolaska na brod.

(Nastavit će se)